

Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
timad

Cilt / Volume: 18 - Sayı / Issue: 35 - Yıl / Year: 2023

ISSN: 1306-4223 / e-ISSN: 2822-4612

Osmanlıdan Cumhuriyet'e Etnosentrik Bir Din Adamı
Mehmet Şerafettin Yaltkaya

Mehmet Şerafettin Yaltkaya, an Ethnocentric Religious Man from the Ottoman Empire to the Republic

Abdullah Mesut Ağır

Doç. Dr., Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih
Bölümü

*Assoc. Prof. Dr. Batman University Faculty of Science and
Literature History Department*

abdullahmesut.agir@batman.edu.tr

orcid.org/0000-0001-7724-7026

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Kitap Değerlendirme / Book Review

Geliş Tarihi / Received: 01.01.2023

Kabul Tarihi / Accepted: 07.02.2023

Cilt / Volume: 18, Sayı / Issue: 35, Sayfa / Pages:169-172

Atıf / Cite as: Ağır, A. M., (2023). Osmanlıdan Cumhuriyet'e Etnosentrik Bir Din Adamı Mehmet Şerafettin Yaltkaya [*Mehmet Şerafettin Yaltkaya, an Ethnocentric Religious Man from the Ottoman Empire to the Republic*], Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-*Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization*, 18/35: 169-172.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./ *This article has been reviewed by referee and scanned via a plagiarism software.*

Osmanlıdan Cumhuriyet'e Etnosentrik Bir Din Adamı* **Mehmet Şerafettin Yalrkaya**

Bu kitap, Milli mücadele ve Cumhuriyet devrinin önemli şahsiyetlerinden birisi olup ilmi çalışmaları münasebetiyle Ortaçağ sahasında da kayda değer katkılar sunmuş olan Mehmet Şerafettin Yalrkaya'nın hayatını ve Yeni Türk Devleti'nin inşası sürecinde Diyanet İşleri Başkanı olarak üstlendiği vazifeleri değerlendirmeyi hedefler. Eserin müellifi bu çalışmanın 2017 yılında tamamlanan *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Çağdaş İslamcı Bir Aydın: M. Şerafettin Yalrkaya* adlı doktora tezinin kitaplaştırılmış hali olduğunu, tez çalışmasının kitap haline dönüştürülmesindeki temel amacın ise laik, yer yer de seküler temellere dayalı Türk devriminin hayata geçirilme sürecinde spesifik olarak bir din adamının üstlendiği misyonu ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. Bu açıdan merhum Yalrkaya'nın uzunca bir süre ihmal edilmiş biyografisinin hem doktora tez çalışması olarak irdelenmesi hem de bunun çeşitli katkılarla kitap halindeki neşri önemli bir boşluğu doldurmuş gibi görünüyor.

Eserin kapsam ve muhteviyatı kitabın giriş kısmında değerlendirilmiş, aynı şekilde istifade edilen kaynaklar bahsi yine bu bölümde ele alınmıştır. Bibliyografik açıdan hayli zengin olan çalışmada T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı Arşivi, Emekli Sandığı Arşivi, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (İstiklal Harbi Koleksiyonu Katalogu), Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi vb. kurumlardan temin edilen belgelerden istifade edilmiştir. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün 1961 yılında neşrettiği *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (2. Cilt)*, Milli Savunma Bakanlığının 1999'da neşrettiği *Belgelerle Atatürk*, Türk Dil Kurumu tarafından İstanbul 1947'de yayınlanan *Beşinci Türk Dili Kurultayı-Tezler Müzakere Zabıtları, Sicili Kavanin Mecmuası, TBMM Zabıt Ceridesi, TBMM Tutanak Dergisi*, belgesel nitelikli kaynaklar şeklinde çalışmanın bibliyografya kısmında gösterilmiştir. İstifade edilen araştırma eserler temelinde de çalışma yeterli düzeyde olup konunun muhteviyatıyla mütenasip olarak çok sayıda kitap ve makale eserde kullanılmıştır.

Kitap toplamda altı bölümden oluşmaktadır. Bu bağlamda eserin aynı zamanda en kısa bölümünü oluşturan birinci bölümde yazar, Yalrkaya'nın özlü bir şekilde biyografisini ele almış, merhumun doğumu, ailesi, çocukluğu, eğitim süreci, memuriyet devresi, medrese reformu esnasındaki görevleri ve akademik faaliyetleri burada değerlendirilmiştir. Bu bölüm toplam on yedi sayfa yekûn tutmaktadır. Yeni Türk Devleti'nin İnşası ve bu devrede Yalrkaya'nın üstlenmiş olduğu misyon eserin ikinci bölümünü oluşturur. Bu münasebetle yazar Milli Mücadele devrinde Yalrkaya'nın icraatlarına değinirken, bundan sonraki süreci takiben gerçekleştirilecek olan saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı,

---

***Kitabın Künyesi:** Özteke F., (2020). *Osmanlıdan Cumhuriyet'e Etnosentrik Bir Din Adamı Mehmet Şerafettin Yalrkaya*, Çizgi Kitapevi, Konya, 384 sayfa, ISBN: 978-605-196-471-3.

Tevhid-i Tedrisat Yasası'nın onanması ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tesisi gibi hususlar yine bu bölümde ele alınmıştır. İnkılâp hareketlerinin yaşandığı bu süreçte Yalpkaya'nın etkisinde kaldığı bazı Batılı düşünörlere bölümde yer verilirken, özellikle kendisinin saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı gibi hususlarla ilgili *Beyanu'l-Hak*'ta çıkmış olan yazılarındaki bazı kayda değer anekdotlar yazar tarafından verilmiştir.

Eserin üçüncü bölümü *Atatürk'ün Sosyal Politikaları ve Mehmet Şerafettin Yalpkaya* başlığı altında toplumsal reformları ihtiva eden önemli faaliyetleri ve bunların gerçekleştirilmesinde Yalpkaya'nın tutum ve gayretleri incelemeye tabi tutulur. Özellikle medrese, tekke ve zaviye gibi kurumların ortadan kaldırılması, kılık kıyafet ile ilgili düzenlemeler, şapka kanunu ve buna karşı gerçekleştirilen gösterilerde Yalpkaya'nın müspet tavrı, Cumhuriyet kadınının örtünme sorunu vb. hususlar bu bölümde ele alınır. Bilhassa tasavvuf kurumlarının ilgasına ilişkin Yalpkaya'nın görüşlerini ortaya koyan aktarımlara da burada yer verilmiş ve bu husus yine kendisinin ortaya koymuş bulunduğu kaynaklar ile teyit edilmiştir.

Eserin dördüncü bölümünde dil ve alfabe devrimi, Cumhuriyet'ten önceki Türk tarihi ve Cumhuriyet devri Türk Tarihçiliği, Cumhuriyet devri Türk Eğitim sistemi ve kızların eğitimi gibi konular *Kültür Devrimleri ve Mehmet Şerafettin Yalpkaya* başlığı altında değerlendirilmiştir. Dil devriminin topluma seri bir şekilde benimsetilmesi gerektiği ve kendisinin dil devrimine sağladığı katkılar yine onun aktarımları ile incelemeye tabi tutulmuştur. Özellikle bu hususta Yalpkaya'nın ömrünün 35 yılını tercüme ile geçirmiş bir bilim insanı olması, Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetinin yanı sıra bu süreçte aydınlar sınıfının olmazsa olmazı olan Fransızca'yı ileri düzeyde biliyor olmasının kültürel sahada icra edilen devrimlerin savunulması hususundaki kendisine temin ettiği avantaj eserin yazarı tarafından vurgulanmıştır. Türk Tarihi ve Türkçü tarihçiliğin kökenlerine ilişkin tartışmalar ile ilgili olarak Afet İnan, Reşit Galip, Şemsettin Günaltay ve Zeki Velidi Togan gibi ilim insanlarının görüş ve tezlerine ve bunlardan bazılarının konuyla ilgili olan aktarımlarına bu bölümde yer verilmiştir.

Eserin ilgi çekici kısımlarından birisini oluşturan ana dilde ibadet ve buna yönelik yaklaşımlar, *Din Dilinin Türkleştirilmesi için Cumhuriyet Döneminde Yapılanlar* başlığı altında beşinci bölümde ele alınmıştır. Cumhuriyet öncesinde ibadet, Cumhuriyet Türkiye'sinde Türkçe ibadet, Türkçe Kurân-ı Kerim çalışmaları, Türkçe Ezan ve Sala uygulamaları, Hutbelerin Türkçeleştirilmesi, Türkçe namazın girift yolları ve Türkçe ibadet noktasında Yalpkaya'nın yaklaşımları bu bölümün ara başlıklarından bazılarını teşkil eder. Bilhassa diğer bölümlerde olduğu gibi burada da konuyla mütenasip olarak ana dilde ibadeti destekler niteliğindeki Yalpkaya'dan aktarımlar oldukça kayda değerdir.

Eserin son kısmını oluşturan Yalpkaya'nın *İslâm Teolojisi ve Felsefesine Dair Olan Görüşlerinin* ele alındığı altıncı bölüm; İslâm ile ilgili olan temel kavram ve yorumları, dini prensipleri izah yöntemi, peygamberlere iman hususundaki

yaklaşım tarzı, ahiretin varlığını ispat tarzı, Kuran-ı Kerim ve diğer kutsal kitaplara bakış açısı, kaza ve kadere iman hakkındaki tahlilleri, mezhepler ve farklı inançları analizi, kelam ilmine olan yaklaşımı vb. alt başlıkları ihtiva eder. Bu bölüm Yaltkaya'nın ilmi görüşlerinin dayandığı temeller ve dini hususlarda ispata muhtaç mevzuların temellendirilmesinde kendisinin hangi ilkelere dayandığının görülmesi açısından oldukça ehemmiyetlidir.

Kitabın sonuç kısmında ise yazar tarafından eser dâhilinde işlenen konular sentezlenmiş, Yeni Türkiye'nin tesisinde Yaltkaya'nın önemine vurgu yapılmıştır.